

ЧИСЛІВНИК

Числівник – це самостійна змінна частина мови, яка означає кількість предметів або їх порядок при лічбі й відповідає на питання скільки? котрий? За значенням і граматичними ознаками числівники бувають кількісними й порядковими. За будовою – простими (один корінь), складними (два корені), складеними (кілька слів).

Відмінювання числівників

4 і багато. Орудний відмінок: чотирма, багатьма (а не «чотирьома, багатьома»).

Обидва, обидві, обоє в непрямих відмінках: обох, обом, обома.

Числівники **від 5 до 10 та на -дцять, -десят** мають паралельні форми. Наприклад:

- Н. п'ять (п'ятеро)
- Р. п'яти (п'ятьох)
- Д. п'яти (п'ятьом)
- З. п'ять (п'ятьох)
- О. п'ятьма (п'ятьома)
- М. (на) п'яти (п'ятьох)

Числівники **40, 90, 100** мають лише по дві форми. Називний відмінок (і знахідний для неістот): сорок, дев'яносто, сто. Р., Д., О., М. відмінки: сорока, дев'яноста, ста.

У назвах десятків змінюється лише друга частина (-десят):

- Н. п'ятдесят
- Р. п'ятдесяти (п'ятдесятьох)
- Д. п'ятдесяти (п'ятдесятьом)
- З. п'ятдесят (п'ятдесятьох)
- О. п'ятдесятма (п'ятдесятьома)
- М. (на) п'ятдесяти (п'ятдесятьох)

У назвах сотень змінюються обидві частини:

- Н. п'ятсот
- Р. п'ятисот
- Д. п'ятистам
- З. п'ятсот
- О. п'ятьмастами (п'ятьомастами)
- М. (на) п'ятистах

Зауважте, що в назвах сотень:

- 1) Родовий відмінок -сот (а не «-ста»).
- 2) Паралельні форми має лише форма орудного відмінку.
- 3) Не пишемо м'який знак.

Нуль, тисяча, мільйон, мільярд змінюються як відповідні іменники.

У кількісних складених числівниках відмінюється кожне слово за своїм типом:

Н. тисяча шістсот двадцять сім

Р. тисячі шістсот двадцяти (двадцятьох) семи (сімох)

Д. тисячі шістстам двадцяти (двадцятьом) семи (сімом)

З. тисячу шістсот двадцять (двадцятьох) сім (сімох)

О. тисячею шістьмастами (шістьомастами) двадцятьма (двадцятьома) сьома (сімома)

М. (на) тисячі шістстах двадцяти (двадцятьох) семи (сімох)

Увага! Не можна змішувати паралельні форми: двадцяти п'яти, двадцятьох п'ятьох (а не «двадцятьох п'яти»).

Порядкові числівники змінюються за родами, відмінками, числами (як прикметники): сто двадцять сьомий, сто двадцять сьомого.

У дробових числівниках чисельник дробу змінюється як кількісний числівник (2, 3, 4 – називний відмінок множини; 5 і далі – родовий відмінок множини). Знаменник змінюється як порядковий числівник:

Н. шість восьмих, дві треті

Р. шести восьмих, двох третіх

Д. шести восьмим, двом третім

З. шість восьмих, дві треті

О. шістьма восьмими, двома третіми

М. (на) шести восьмих, двох третіх

Півтора, півтори, півтораста не відмінюються.

Узгодження числівника з іменником

1. Числівник *один (одна, одно, одне, одні)* узгоджується з іменником у роді, числі й відмінку: *одна пісня, одного посібника, одні окуляри.*

2. Числівники *два, три, чотири* узгоджуються з іменниками у формі називного відмінка множини: *два фахівці, три сценарії, чотири вагони, два з половиною абрикоси.* Іменники IV відміни, а також із суфіксом *-ин-*, що зникає у формах множини, набувають форми родового відмінка однини: *два імені, три поросяти; два громадянина, три селянина, чотири киянина.* **АЛЕ:** *два грузини, три новини,* бо суфікс *-ин-* не зникає в множині.

3. Числівники *від п'яти й більше* узгоджуються з іменниками у формі родового відмінка множини: *п'ять озер, сорок будинків, сім з половиною абрикосів.*

4. Іменники після **складених числівників** узгоджуються з останнім компонентом: *тридцять чотири автомобілі, тридцять п'ять автомобілів.*

5. З **дробовими числівниками** іменники узгоджуються у формі родового відмінка однини: *три п'яті години, нуль цілих і шість десятих бідона, півтора яблука, півтори тонни.*

Чисельник **звичайного дробу** треба читати тільки в називному відмінку, а знаменник — залежно від значення чисельника. Якщо чисельник від 2 до 4, то знаменник може бути як у називному, так і в родовому відмінках множини: *дві треті або дві третіх; три сьомі або три сьомих.* Якщо чисельник 5 і більше, то знаменник треба читати тільки в родовому відмінку множини: *п'ять сьомих; дев'ять тринадцятих.* У **мішаних дробах**

цілу частину читають у називному відмінку + і + прикметник *цілих*: *сім цілих і чотири сьомі* або *сім цілих і чотири сьомих*.

Десяткові дробби треба читати за схемою «натуральне число в називному відмінку + *цілих* і дробова частина в називному відмінку + *десятих/сотих/тисячних*»: 2,3 — *дві цілих і три десятих*; 7,65 — *сім цілих і шістдесят п'ять сотих*. Якщо натуральне число й числівник дробової частини виражені одиницею або закінчуються на одиницю, то весь запис треба ставити в називний відмінок: 1,01 — *одна ціла й одна сота*; 21,31 — *двадцять одна ціла й тридцять одна сота*.

б. **Збірні числівники** вживаються з іменниками, що є:

- назвами істот чоловічого роду: *двоє друзів, п'ятеро хокеїстів*;
- назвами тварин середнього роду на **-а (-я)**: *троє телят, семеро козенят*;
- назвами неістот середнього роду: *троє вікон, семеро відер*;
- множинними: *троє дверей, четверо штанів*.

З іменниками чоловічого й середнього роду можна вживати як кількісні, так і збірні числівники: *два хокеїсти і двоє хокеїстів, три теляти і троє телят*.

Позначення часу

Для позначення **годин** використовують **порядкові** числівники (*котра година?*), а для позначення **хвилин** — **кількісні** (*скільки хвилин?*).

Спочатку називають години, а потім хвилини, наприклад: *сімнадцята година десять хвилин* або *сімнадцята десять*.

Відповідаючи на запитання *коли?*, використовують прийменник **о (об)**: *о сьомій годині двадцять хвилин, об одинадцятій тридцять*.

Якщо хвилинна стрілка — у правій частині циферблата, то треба використовувати прийменники **на** або **по**: *десять на шосту* або *десять по п'ятій*.

Якщо хвилинна стрілка — у лівій частині циферблата, то треба використовувати прийменники **за** або **до**: *за п'ятнадцять восьма* або *п'ятнадцять до восьмої* (*за чверть восьма* або *чверть до восьмої*).

Якщо хвилинна стрілка вказує на тридцять хвилин, то використовують прийменник **на**: *тридцять хвилин на шосту* або *пів на шосту*.

На позначення часу уникайте прийменників **без** і **після**: не *без десяти шість*, а *за десять шоста*; не *п'ять після восьми*, а *п'ять по восьмій*.